

ІСТОРІЯ

УДК 611.9(091)(477.54)

*В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Г. Дуденко, М.А. Падалиця,
Г.В. Горяїнова, І.Я. Євтушенко, Н.Ю. Кондрусик
Харківський національний медичний університет*

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КАФЕДРИ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ
ТА ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ)**

Кафедра оперативної хірургії та топографічної анатомії (ОХТА) на медичному факультеті Харківського університету заснована в 1884 році. Її засновником і першим керівником був професор Дудукалов Олексій Іванович, учень видатного хірурга В.Ф. Грубе. Наслідуючи наукові погляди М.І. Пирогова, О.І. Дудукалов розумів значення топографічної анатомії як прикладної науки. Його докторська дисертація «Наблюдения и опыты над восстановлением костного свода» (1883), а також низка наукових робіт, присвячених розрізам при сечових затіканнях і сечових свищах, й досі не втратили практичного значення. О.І. Дудукалов був одним із перших щелепно-лицевих хірургів в Україні. Він мав незаперечний авторитет як вчений, викладач та громадський діяч. Був головою конкурсної комісії на заміщення вакантних посад на медичному факультеті. За досягнення в педагогічній та науковій роботі 1893 р. одержав звання заслуженого професора. Діяльність на кафедрі професор О.І. Дудукалов поєднував з роботою в лікарнях, був директором фельдшерської школи. Разом із співробітниками В.Ф. Воскресенським і Ю.Р. Пенським активно залучав до роботи талановитих студентів і випускників медичного факультету Харківського університету.

На той час кафедра розміщувалась у трьох кімнатах, одна з яких була музеєм і кабінетом професора, у другій зберігалися анатомічні препарати, третя використовувалась для їх демонстрації. Оперативна хірургія і топографічна анатомія викладались

в VI і VII семестрах з демонстрацією трупного матеріалу. Практичні заняття проводились один раз на тиждень приват-доцентами В.Ф. Воскресенським і Ю.Р. Пенським.

З 1900 по 1903 р. кафедру очолював професор Деліцин Сергій Миколайович, вихованець Військово-медичної академії. У 1889 р. він захистив у Санкт-Петербурзі докторську дисертацію «К вопросу о смещении органов шеи при некоторых движениях головы». Згодом його обрали завідувачем кафедри ОХТА Військово-медичної академії, якою він керував до 1912 р. С.М. Деліцин був видатним вченим, глибоко стурбованим долею вітчизняної науки. Основне завдання кафедри вбачав у тому, щоб навчити майбутнього лікаря «мислити фізіологічно, оперувати анатомічно», для чого ввів викладання такої дисципліни, як хірургічний тренінг, спрямований на освоєння практичних навичок з операційної техніки («Операции на трупе», 1910). С.М. Деліцин є автором відомих наукових праць «Об искусственном дыхании» (1893), «К топографии внутренних органов при водянке» (1894), «Патогенез подвижной почки» (1897), монографії «Общее и местное обезболивание» (1904), підручника «Краткий курс топографической анатомии и оперативной хирургии» (1905–1906).

З 1905 по 1909 р. кафедру очолював професор Пенський Юліан Романович, учень професора О.І. Дудукалова. Докторську дисертацію «Исследование пересадки (реплантации и трансплантации) суставных поверхностей эпифизов» захистив у Харкові 1893 р.

© В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Г. Дуденко та ін., 2014

Ю.Р. Пенський один із перших у світі виконав операцію з пересадки суглоба в експерименті. Крім цього, розробляв питання оперативної хірургії печінки, шлунка, сечового міхура та судин кінцівок. Разом з доцентом кафедри М.М. Кузнецовим експериментально розробив спосіб зупинки кровотечі при резекції печінки. Шов Кузнецова–Пенського користується широкою популярністю як один із перших печінкових швів. Пріоритет у розробці шва печінки був високо оцінений видатними хірургами Іоганном Мікулічем, Теодором Кохером та ін. Відомі такі роботи професора Ю.Р. Пенського: «Создание искусственного мочевого пузыря из петли кишки», «К вопросу о резекции пилоруса».

З 1909 по 1915 р. кафедрою керував професор Пржевальський Броніслав Григорович, учень хірурга-клініциста професора В.Ф. Грубе. Докторську дисертацію «К вопросу о нервных окончаниях в предстательной железе» захистив 1896 р. Його топографо-анатомічні дослідження навколонирикового простору, тазових фасцій, жирової клітковини пальців і кисті істотно доповнили існуючі відомості про анатомічні шляхи поширення гнійної інфекції. У 1913 р. Б.Г. Пржевальський був обраний на кафедру хірургічної патології, але ще до 1915 р. він очолював кафедру ОХТА. Широко відомо його анатомічне дослідження фасцій тазу (1919), в якому з'ясовано низку спірних питань з будови фасцій і міжфасціальних проміжків. Помічником Б.Г. Пржевальського був прозектор Ф.І. Булатников, автор атласу з топографії органів черевної порожнини після накладання джгута за методом Момбурга та низки робіт, присвячених екстирпації піднебінних мигдаликів. У роки Першої світової війни (1914–1918) Ф.І. Булатников працював хірургом на фронті, після чого знову повернувся на кафедру.

У період 1916–1919 рр. кафедру очолював професор Валяшко Георгій Авксентійович. Докторську дисертацію «Об упругой ткани в новообразованиях» захистив 1909 р. З 1906 по 1909 р. Г.А. Валяшко був помічником прозектора на кафедрі ОХТА Харківського університету і працював у хірургічному відділенні губернської земської лікарні. 1909 р. одержав прозектуру, 1910 – приват-доцентуру при цій же кафедрі. Він виявляв глибоке зацікавлення функціональними особливостями

органів і тканин, що сприяло підтриманню навчального процесу на належному рівні. З 1919 р. Г.А. Валяшко працював у Кримському університеті (м. Сімферополь), де до 1920 р. завідував кафедрою ОХТА. Надалі, до 1925 р., керував кафедрою факультетської хірургічної клініки, а згодом перейшов на кафедру загальної хірургії з пропедевтичною клінікою Омського медінституту. Наукові праці професора Г.А. Валяшка мають топографо-анатомічне, патолого-анатомічне, експериментальне та клінічне спрямування. З них найбільш відомі такі: «К вопросу о физиологических разрезах передней брюшной стенки», «О бедренной грыже у мужчин на почве истощения от голода», «К изучению ганглий: ганглионарные саркомы». Ним запропонована радикальна операція при пупкових грижах і грижах білої лінії живота (1912). Найближчими помічниками Г.А. Валяшка були Ф.І. Булатников і М.І. Ситенко.

Ситенко Михайло Іванович 1910 р. закінчив з відзнакою медичний факультет Харківського університету і був залишений на кафедрі ОХТА. Викладання поєднував з роботою в хірургічній клініці. 1911 р. його запросили на посаду старшого асистента кафедри ОХТА Харківського жіночого медінституту. У роки Першої світової війни був старшим лікарем полку, працював хірургом у шпиталі. 1918 р. обіймав посаду прозектора кафедри ОХТА Харківського університету, а 1921 – старшого асистента і головного лікаря Харківського медико-механічного інституту. Докторську дисертацію «О свободной костной аутопластике при псевдоартрозах» захистив 1924 р. З 1926 р. став директором Українського інституту травматології та ортопедії і одночасно очолює організовану ним першу в Україні кафедру ортопедії та травматології при Харківському інституті вдосконалення лікарів. Згодом (1927) М.І. Ситенко став головним редактором заснованого за його активної участі журналу «Ортопедія та травматологія», був організатором і головою першого Всеукраїнського з'їзду ортопедів-травматологів, головою президії Українського товариства ортопедів-травматологів, членом правління Всесоюзної асоціації хірургів, почесним членом наукових ортопедичних товариств багатьох міст, член-кореспондентом АН СРСР.

У 1920–1922 рр. кафедру ОХТА очолювали спочатку професор К.Ф. Вегнер (директор медико-механічного інституту), а згодом доцент госпітальної хірургічної клініки Харківського медінституту А.А. Чугаєв. З 1922 по 1923 р. завідувачем кафедри був професор К.М. Малиновський.

Надзвичайно плідною була наукова і педагогічна діяльність професора Мельникова Олександра Васильовича (1889–1958), який очолював кафедру з 1923 по 1931 р. Він закінчив Військово-медичну академію (1914). З 1918 р. працював на кафедрі ОХТА у професора В.М. Шевкуненка, а з 1920 – у клініці професора С.П. Федорова. У Ленінграді захистив докторську дисертацію «О хирургической анатомии sinus costodiaphragmaticus» (1920). З 1923 р. очолив кафедру ОХТА, а згодом госпітальну та факультетську хірургічну клініку Харківського медінституту. Протягом 18 років одночасно завідував хірургічною клінікою Українського онкологічного інституту. У 1940 р. очолив кафедру госпітальної, а з 1942 – факультетської хірургії Військово-медичної академії в Ленінграді.

О.В. Мельников – видатний хірург, генерал-майор медичної служби, заслужений діяч науки, дійсний член АМН СРСР (1943). Він перебудував як викладання, так і наукову роботу кафедри в напрямку вивчення анатомічної мінливості органів і систем. Програму лекційного курсу наблизив до клініки та запитів практичної медицини. Організував експериментальний відділ для студентських наукових досліджень і оволодіння операційною технікою. Зробив вагомий внесок у розвиток хірургії легень. Під його керівництвом виконано 17 докторських і 28 кандидатських дисертацій. Серед тогочасних співробітників кафедри були майбутні відомі вчені Л.П. Миколаєв і В.Д. Чаклін.

О.В. Мельников є співавтором статті «Итоги российской хирургии за последние 25 лет», яку він опублікував 14 вересня 1926 р. в Одесі на І з'їзді хірургів України. Він також працював над вирішенням проблеми ранових ускладнень. За роботу про шлункові та кишкові свищі при пораненні живота нагороджений премією ім. М.Н. Бурденка.

З 1931 по 1940 р. кафедрою завідував професор Мінкін Семен Леонтійович. Докторську дисертацію «Клинико-анатомические мате-

риалы к операциям на своде черепа» захистив 1927 р. Широко відомі його наукові праці «Экспериментальное обоснование чрезплевральной бронхостомии», «Клиническая анатомия грудного протока», «Резекция перикарда», а також низка робіт з анатомії дитячого віку. Основну увагу він приділяв проблемам вікової анатомії. Був редактором, а також автором спеціального розділу посібника з педіатрії. Співробітниками кафедри в цей період були Т.В. Золотарьова, яка потім працювала на кафедрі ОХТА Військово-медичної академії, а після захисту докторської дисертації («Расхождения в иннервации брюшной стенки», 1952) була обрана завкафедрі ОХТА Харківського стоматологічного інституту; Т.І. Тихонова, яка після захисту докторської дисертації («Влияние вагосимпатической блокады на течение язвенной болезни желудка и двенадцатиперстной кишки», 1956) стала професором і завідувачем кафедри загальної хірургії з пропедевтичною хірургічною клінікою Харківського медінституту; а також Г.І. Пейсахович, Д.К. Гречишкін, А.С. Оганесян, П.Ф. Романенко, А.С. Вайнштейн, Л.І. Магдаль, О.І. Светлов, А.Л. Шнейдер. З 1933 по 1939 р. С.Л. Мінкін одночасно керував кафедрою дитячої хірургії, а 1941 р. очолив кафедру загальної хірургії з пропедевтичною хірургічною клінікою.

З 1940 по 1959 р. завідувачем кафедри ОХТА був професор Фаєрман Ісаак Маркович (1887–1960). Продовжуючи традиції школи А.М. Шевкуненка і О.В. Мельникова, він основну увагу приділяв питанням педагогіки та клінічної анатомії. Народився І.М. Фаєрман у м. Павлоград Катеринославської губернії (теперішня Дніпропетровська область). Закінчив гімназію з золотою медаллю (1907) і вступив на медичний факультет Харківського університету. Будучи студентом 5-го курсу, написав наукову роботу «Отношение формы грудной клетки к эмфиземе и туберкулезу», визнану гідною золотої медалі. Після закінчення університету (1912) два роки працював позаштатним ординатором при терапевтичній пропедевтичній клініці професора П.І. Шатилова. 1914 р. призваний до армії, де служив молодшим лікарем полку на фронтах Першої світової війни, а потім молодшим ординатором шпиталю. Після демобілізації (1918) обіймав посаду помічника прозектора при кафедрі

ОХТА Дніпропетровського медінституту, а 1921 р. перейшов на ту ж посаду до Харківського медінституту. З 1924 р. – прозектор кафедри. Захистив докторську дисертацію «Анатомо-хирургические материалы к операциям на заднем отделе основания черепа» (1926). У 1927 р. відряджений в м. Кенігсберг (Німеччина) в клініку професора Кіршнера. В тому ж році одержав звання приват-доцента на кафедрі ОХТА Харківського медінституту, а через рік затверджений на посаді асистента кафедри ортопедії та травматології. З 1930 по 1940 р. очолював кафедру ОХТА Українського інституту вдосконалення лікарів (м. Харків). Керуючи кафедрою ОХТА Українського інституту вдосконалення лікарів, І.М. Фасрман опублікував статтю «Опыт изучения методики организации учебного процесса на кафедре оперативной хирургии» (Новий хірургічний архів. – 1935. – № 1). До цього питання повертається ще раз 1949 р. у статті «Клиническая анатомия как учебная дисциплина в медицинском институте» (1949).

З 1940 р. І.М. Фасрман очолив кафедру ОХТА Харківського медінституту. З вересня 1941 р., будучи в евакуації у м. Кемерово, працював завідувачем хірургічного відділення шпиталю, де застосував функціональну методику лікування при пораненнях кисті. З липня 1942 р. знову очолив кафедру ОХТА Харківського медінституту, який був евакуйований у м. Чкалов (нині Оренбург). У липні 1944 р. повернувся до Харкова.

Після повернення з евакуації кафедра, яка була повністю зруйнована, розташувалася в будівлі кафедри нормальної анатомії. На кафедрі була вперше впроваджена аспірантура, першими аспірантами були Т.М. Капустіна та В.Д. Зінченко. В цей період захистили докторські дисертації доцент Г.І. Пейсахович і асистент С.М. Богрі. Всього за час завідування кафедрою І.М. Фасрманом підготовлено п'ять докторів і шість кандидатів наук.

Післявоєнний період характеризується інтенсивним розвитком науково-педагогічної діяльності кафедри та її матеріально-технічного оснащення. В цей період на кафедрі працювала Г.І. Пейсахович, М.С. Сокіл, Т.М. Капустіна, В.Д. Зінченко, Л.Г. Іванова, Н.Н. Ніколенко, Ф.П. Воробйов, В.Ф. Кропивний, М.М. Велигоцький.

Доцент Т.М. Капустіна після захисту докторської дисертації (1969) була обрана завідувачем кафедри ОХТА Запорізького медінституту. Асистент С.М. Богрі після захисту докторської дисертації працювала асистентом кафедри нормальної анатомії. В.Ф. Кропивний захистив кандидатську дисертацію «Клініко-анатомічні особливості переломів щиколоток» (1960) і надалі працював асистентом кафедри ОХТА Українського інституту вдосконалення лікарів (м. Харків). М.М. Ніколенко 1960 р. захистив кандидатську дисертацію «Клініко-анатомічне обґрунтування особливостей перелому променевої кістки в типовому місці» і з 1961 р. працював завідувачем відділу ЦІТО (м. Москва), там він захистив докторську дисертацію.

З 1959 по 1974 р. кафедрою завідував професор Пейсахович Григорій Ісаакович. Ще будучи студентом, він цікавився анатомією, активно працював у студентському науковому гуртку. В аспірантурі (1936–1939) з успіхом розробляв питання топографічної анатомії колінного суглоба у віковому аспекті. Ці матеріали були покладені в основу захищеної ним 1940 р. кандидатської дисертації, присвяченої питанню топографічної анатомії колінного суглоба у дітей. З 1941 по 1946 р. Г.І. Пейсахович був на фронті. В цей період в ньому проявилися якості військового хірурга та організатора: він був начальником хірургічного відділення ППГ. Свій досвід військового хірурга узагальнив у наукових статтях «Опыт лечения огнестрельных повреждений кисти», «Опыт фронтового госпиталя для лечения легкораненных за годы Великой отечественной войны», за що був нагороджений орденом Красной Звезды та медалями. Після демобілізації Г.І. Пейсаховича обрано на посаду доцента кафедри ОХТА Харківського медінституту. Він продовжував дослідження з проблеми травматизму та ортопедичних захворювань. Результатом цього стала захищена 1954 р. докторська дисертація «Материалы к обоснованию мышечной пластики на плече и предплечье».

Клінічно-анатомічний напрямок у науководослідній роботі кафедри набув подальшого розвитку. Співробітниками кафедри, яку очолював Г.І. Пейсахович, у різні роки були В.Д. Зінченко-Гладких, М.М. Велигоцький, Л.Г. Іванова, І.П. Нетребко, М.М. Ніколенко,

М.П. Бурих, П.М. Назаренко, М.О. Міхалін, В.В. Чугай. Анатомо-експериментальні дослідження Г.І. Пейсаховича та його співробітників присвячені обґрунтуванню міопластичних операцій. Роботи з внутрішньо-м'язової іннервації та кровопостачання стали морфологічною основою відновної хірургії кінцівок. Значну роботу кафедра проводила по підготовці науково-педагогічних кадрів та наданню допомоги практичній охороні здоров'я. Дедалі більшого поширення набували консультації для лікарів лікувальних установ.

Під керівництвом Г.І. Пейсаховича захистили дисертації Ф.П. Воробйов (1961), В.Д. Зінченко-Гладких (1965), М.М. Велигоцький (1968), П.М. Назаренко (1969), Т.П. Нетребко (1970), М.О. Міхалін (1974), В.В. Чугай (1978). Всього за час завідування кафедрою І.М. Фаєрманом підготовлено п'ять докторів і шість кандидатів наук. Кандидатські дисертації виконали й практичні лікарі Л.М. Зехов (м. Артемівськ), В.М. Кирик (м. Харків), Є.С. Кекін (м. Белгород). Творчий доробок професора Г.І. Пейсаховича становить близько 60 наукових праць. Його монографія «Мионевротизация» (1971) присвячена реіннервації паралізованих м'язів, що є оригінальним напрямком експериментальної хірургії. Міністерство охорони здоров'я СРСР оголосило йому подяку за багаторічну та плідну науково-педагогічну працю (1974).

З 1975 по 1990 р. кафедрою керувала професор Зінченко-Гладких Валентина Дмитрівна (1923–2008), вихованка Харківського медінституту, де пройшла шлях від аспіранта до професора та завідувача кафедри. Закінчила аспірантуру (1949) і під керівництвом професора І.М. Фаєрмана захистила кандидатську дисертацію «Оперативные доступы к люмбальному отделу пограничного симпатического ствола» (1951). З 1949 по 1958 р. працювала асистентом, з 1958 по 1960 виконувала обов'язки доцента, з 1960 по 1966 – доцент кафедри. Захистила докторську дисертацію «Матеріали до обґрунтування м'язової пластики на гомілці». З 1966 по 1975 р. працювала професором кафедри і деканом педіатричного факультету. З 1975 р. – завідувач кафедри. Тематика науково-дослідних робіт кафедри набуває прикладного змісту, розробляється наукова проблема «Загальні закономірності морфогенезу, регенерації в нормі та

при патології». Колективом кафедри продовжується розробка анатомічного обґрунтування міопластичних і реконструктивних операцій на опорно-руховому апараті при ураженнях великих нервових стовбурів, міопластичних корекцій при ампутаціях, пластичному заповненні залишкових кісткових порожнин. Обґрунтовуються пропозиції, спрямовані на стимуляцію відновлювальних процесів у частково чи цілком паралізованих м'язах за допомогою лазерного випромінювання, нанесенням дозованої механічної травми на інтактні нерви та ін. Під керівництвом професора В.Д. Зінченко-Гладких і завідувача кафедри хірургії дитячого віку професора В.С. Топузова асистентом кафедри Ж.І. Логвіною захищена кандидатська дисертація «Хірургічна анатомія передньо-бокової стінки живота щодо профілактики та лікування евентрацій після лапаротомій у дітей» (1988). У цей період на кафедрі працювали професор В.А. Шусь, доценти М.П. Бурих, М.О. Міхалін, асистенти І.П. Нетребко, Ж.І. Логвінова, А.Г. Гузь, О.Г. Лагода, Л.Г. Кащенко. В.Д. Зінченко-Гладких – автор понад 220 наукових робіт, співавтор 10 методичних посібників, одного винаходу. Багато років вона була членом правління наукового товариства АГЕТ України, членом спеціалізованої вченої ради.

З 1990 по 2006 р. кафедру очолював професор Бурих Михайло Прокопович – академік Міжнародної академії інтегративної антропології (1995), член Німецького анатомічного товариства «Anatomische Gesellschaft» (1994), лауреат «Нагороди ХХ століття за досягнення» (Cambridge, IBC, England, 1997). Закінчив з відзнакою фельдшерське відділення Харківського медучилища № 1 (1959), з відзнакою педіатричний факультет Харківського медінституту (1965) та аспірантуру при кафедрі нормальної анатомії під керівництвом професора Р.Д. Синельникова (1968). За наукову роботу «Нервы человека» на Всесоюзному студентському конкурсі нагороджений золотою медаллю (1964). Після закінчення аспірантури працює асистентом кафедри нормальної анатомії та заступником декана педіатричного факультету. З 1970 р. – асистент кафедри ОХТА, з 1972 – доцент цієї ж кафедри. З 1977 по 1980 р. працював профе-

сором кафедри анатомії медичного факультету політехнічного університету в м. Конакрі (Французька Гвінея), з 1986 по 1989 р. – старший науковий співробітник кафедри ОХТА рідного навчального закладу, з 1990 р. – завідувач кафедри ОХТА. Докторську дисертацію «Анатомія чашечно-лоханочного комплексу почки человека в постнатальном онтогенезе» захистив у Київському медінституті ім. О.О. Богомольця (1990). Застосувавши оригінальну методику топоμεтрії та нові пристрої (топометр, макротом, волюмометр), рентгеноконтрастні засоби, внесені до Реєстру державних винаходів СРСР, він створив не тільки теоретичні, але й практичні передумови для розвитку вчення про топографію внутрішніх органів. Ним вперше описані сегментарні нервові сплетення у нирковій пазусі (Арх. анат. – 1965. – Т. 49, № 7. – С. 105–109); зональні артерії та артеріальні зони нирки людини та деяких тварин щодо сегментарних резекцій органа (Матеріали до макро- та мікроскопічної анатомії. – Харків, 1967. – Т. 4. – С. 238–249); ексреторні сектори нирки, в межах яких відбувається сечоутворення і транспорт сечі по елементах нефронів та чашечко-мискового комплексу; запропонував нову анатомічну термінологію чашечко-мискового комплексу нирки людини (Харків, 1988); систему топографічних координат тіла людини, що є методологічною основою топографічного підходу до вивчення анатомії людини за допомогою УЗД, КТ і ЯМР-томографії (Харків, 1990); сформулював визначення «клінічної анатомії» та «технології хірургічних операцій» (Харків, 1998). За вагомий внесок у медичну науку його ім'я внесено до книги «2000 Outstanding people of the 20th century» (Міжнародний біографічний центр, Кембридж, Англія, 1998), введено до складу інтернаціональної консультативної ради журналу «Surgical and Radiologic Anatomy» (Journal of Clinical Anatomy), який видається у Франції.

Професор М.П. Бурих був одним із провідних фахівців України в галузі клінічної анатомії, учасником європейських конгресів і з'їздів морфологів. Йому належить близько 200 наукових публікацій, 20 з яких видані за кордоном, 18 монографій та навчальних посібників, 9 винаходів. Ним започаткований новий

науковий напрямок – анатомія тіла людини в системі топографічних координат. М.П. Бурих підготував п'ять кандидатів наук, видав навчальний посібник «Основы технологии хирургических операций» (1998), а в співавторстві з Г.П. Рузінім – «Основы технологии хирургических операций в хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии» (2000).

З 1972 по 2004 р. на кафедрі працював Міхалін Михайло Олексійович, який закінчив з відзнакою педіатричний факультет Харківського медінституту (1971) та аспірантуру при кафедрі ОХТА під керівництвом професора Г.І. Пейсаховича. Кандидат медичних наук з 1974 р. З 1975 р. – асистент, з 1981 – доцент, з 1992 – професор кафедри. З 1976 по 1986 р. працював заступником декана педіатричного факультету, з 1986 по 1994 р. – декан педіатричного факультету, з 1994 по 2004 р. – декан медичного факультету № 2, з 2005 – директор навчально-наукового центру Харківського медуніверситету. Автор понад 100 наукових робіт, навчального посібника «Практикум по топографической анатомии и оперативной хирургии» (1996), шести бібліографічних довідників, ситуаційних задач і тестів «Крок 2». Підготував двох кандидатів наук: це С.В. Андреев (кафедра акушерства та гінекології), В.О. Белопашенцев (кафедра дитячої хірургії). Нагороджений грамотою Президії Верховної Ради України (1991) і грамотою Міністерства охорони здоров'я України (2000).

У 2006–2007 навчальному році курс ОХТА входив до складу кафедри загальної хірургії, яку очолював заслужений діяч науки і техніки України, професор Шевченко Станіслав Іванович.

З 2007 по 2011 р. кафедру очолював професор Терещенко Анатолій Олександрович. Закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медінституту (1975) та аспірантуру при кафедрі нормальної анатомії. Захистив кандидатську дисертацію «Морфологические особенности нервов мышц голени». З 1978 р. працював асистентом, старшим викладачем, доцентом та професором кафедри нормальної анатомії. З 2001 по 2007 р. – вчений секретар спеціалізованої вченої ради по захисту докторських дисертацій за спеціальностями «Нормальна анатомія» та «Пато-

логічна фізіологія», з 2005 – декан медичного факультету № 1. Автор близько 200 наукових праць, одного підручника, шести навчальних посібників, трьох винаходів. Підготував трьох кандидатів наук. Нагороджений грамотами Міністерства охорони здоров'я України.

Зараз на кафедрі ОХТА працюють завідувач кафедри професор В.Г. Дуденко, доценти Г.В. Горяїнова, І.Я. Євтушенко, М.А. Падалиця, Н.Ю. Кондрусик; асистенти А.С. Шкляр, В.Ю. Вдовиченко, Д.Г. Шуба, О.О. Лермонтов, старший лаборант О.Н. Ткаченко, О.В. Кисіль.

Доцент Г.В. Горяїнова закінчила з відзнакою педіатричний факультет Харківського медінституту (1985), клінічну ординатуру при кафедрі педіатрії № 2 Українського інституту вдосконалення лікарів (1987) та аспірантуру при кафедрі ОХТА Харківського медінституту (1994). До 1991 р. працювала педіатром 24-ї дитячої міської лікарні м. Харків та Центрального дитячого клінічного санаторію в м. Євпаторія. З 1994 р. – асистент, з 1999 – доцент кафедри ОХТА Харківського медуніверситету; кандидат медичних наук з 1997 р. Автор 36 наукових робіт, зокрема методичних вказівок «Methods of suturing gut» та «Operations on the stomach» (2001).

Доцент І.Я. Євтушенко закінчила з відзнакою педіатричний факультет Харківського медінституту (1993) та аспірантуру при кафедрі ОХТА (1996). З 1996 р. – асистент, з 2000 – доцент, відповідальна за методичну роботу; кандидат медичних наук з 1999 р. Автор 37 наукових робіт, зокрема монографії «Функціональна морфологія та морфометрична класифікація ниркових чашечок людини» (1998), трьох деклараційних патентів на винаходи.

Доцент М.А. Падалиця закінчила педіатричний факультет Харківського медінституту (1987), клінічну ординатуру при кафедрі реабілітації та лікувальної фізкультури Українського інституту вдосконалення лікарів (1992) та аспірантуру при кафедрі ОХТА Харківського медінституту (1999). Працювала дільничним педіатром 15-ї дитячої поліклініки м. Харків. З 1992 р. – асистент, з 2005 – доцент кафедри ОХТА, відповідальна за діловодство; кандидат медичних наук з 2003 р. Автор 46 наукових робіт і шести деклараційних патентів на винаходи.

Доцент Н.Ю. Кондрусик закінчила педіатричний факультет Харківського медуніверситету (1990). З 1990 по 1992 р. працювала стажистом-дослідником на кафедрі ОХТА, з 1992 р. – асистент цієї ж кафедри. Захистила кандидатську дисертацію «Артеріальне русло екскреторних секторів нирок людини». Автор 27 наукових робіт і одного деклараційного патента на винахід.

Асистент Д.Г. Шуба закінчив II медичний факультет Харківського медуніверситету (1999) та інтернатуру за фахом «Хірургія» на базі ХМАПО у 31-й міській лікарні під керівництвом академіка В.І. Лупальцова (2001). З 2000 р. – старший лаборант, з 2002 – асистент кафедри ОХТА. У 2012 р. захистив кандидатську дисертацію «Анатомо-морфометричні особливості ниркових пірамід людини» під керівництвом проф. В.М. Лісового. З 2006 р. – відповідальний за науковий гурток кафедри. З 2013 р. – виконуючий обов'язки завуча кафедри. З 2011 по 2014 р. проходив заочне навчання у Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого. Автор 36 наукових праць і трьох деклараційних патентів на винаходи.

Асистент В.Ю. Вдовиченко закінчив медичний факультет Харківського медуніверситету (2000) та інтернатуру за фахом «Педіатрія» на базі ХМАПО (2001). З 2000 р. – старший лаборант, з 2002 – асистент кафедри ОХТА. У 2012 р. захистив кандидатську дисертацію за темою «Топографія ниркових пірамід верхнього кінця нирки людини зрілого та похилого віку». Автор 35 наукових праць і трьох деклараційних патентів на корисні моделі.

Асистент А.С. Шкляр закінчив медико-профілактичний факультет Харківського державного медичного університету (2002). З 2000 р. – лаборант, з 2003 – старший лаборант, з 2007 – асистент кафедри ОХТА. У 2006 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: «Анатомія воріт нирки на етапах постнатального онтогенезу людини». З 2003 р. – відповідальний за забезпечення практичних занять морфологічним матеріалом, його збереження та використання у навчальному процесі. Автор 47 наукових праць, 15 патентів на винаходи і корисні моделі, 7 галузевих нововведень МОЗ України методичного характеру, методичних рекомендацій МОЗ України.

Асистент О.О. Лермонтов закінчив медичний факультет Харківського медуніверситету (2006) та інтернатуру за фахом «Хірургія» на базі Харківської 31-ї міської клінічної лікарні (2009). З 2009 по 2012 р. – аспірант кафедри ОХТА. У 2013 захистив кандидатську дисертацію за темою «Індивідуальна анатомічна мінливість артерій та вен надниркових залоз людини». З 2012 по 2013 р. – старший лаборант кафедри ОХТА. З 2013 – асистент кафедри, відповідальний за наукову роботу. Автор 15 наукових праць і двох деклараційних патентів України на корисні моделі.

З 2011 р. кафедру очолює доктор медичних наук, професор Дуденко Володимир Григорович, хірург вищої категорії. Його кандидатська та докторська дисертації (1985 та 1992 відповідно) присвячені хірургічному лікуванню виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки із застосуванням ваготомії. Під керівництвом В.Г. Дуденка захищено шість кандидатських дисертацій, він є співавтором шести монографій, двох навчальних посібників та 180 друкованих праць. Напрямок наукових уподобань – це топографічна анатомія живої людини, індивідуальна топо-

графія органів оперованої людини та передопераційне 3D-моделювання.

За період 2011 – 2013 рр. з кафедри вийшли три дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня кандидата медичних наук. Дві з них присвячені вивченню будови нирки людини (В.Ю. Вдовиченко та Д.Г. Шуба), одна – вивченню будови надниркової залози людини (О.О. Лермонтов). В 2014 р. закінчується термін виконання НДР кафедри. Нова тема НДР буде присвячена вивченню діафрагми людини з точки зору індивідуальної анатомічної мінливості. Для виконання цієї роботи університет придбав для кафедри спеціалізовану комп'ютерну техніку, яка дозволить виконати дослідження на високому рівні. За цією темою виконується кандидатська дисертація (здобувач В.В. Курінний).

Кафедра оперативної хірургії та топографічної анатомії ХНМУ пройшла довгий путь розвитку. Її завідувачі і викладачі зробили великий внесок у розвиток дисципліни, науковий і навчальний процес. Колектив кафедри націлений на подальше вдосконалення цих процесів.